

TÜRKİYE'DEKİ İLAHİYAT FAKÜLTELERİNDE TASAVVUF ANABİLİM DALININ DURUMU VE YAPILAN DOKTORA TEZLERİNİN YÖNELİMLERİ

Prof. Dr. Halil İbrahim ŞİMŞEK *

Not: Bu çalışma tebliğ olarak sunulmuş ve yayınlanmıştır.

Tasavvuf, son yıllarda hızla yayılan ve pek çok kesim tarafından ilgiyle takip edilen bir anlayıştır. Dahası bir düşünce ve yaşayış biçimi olarak değerlendirilebileceğimiz Tasavvuf'u benimseyerek gündelik hayatlarında uygulayan insanların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Söz konusu bu durum sadece Türkiye ve Müslümanların çoğunluk oluşturduğu ülkelerde değil, diğer din müntesiplerinin nüfus yoğunluğuna sahip olduğu bölgelerde de hızla yayılmaktadır. Modern çağın birçok ekonomik, teknolojik, psikolojik, siyasî ve sosyal sorunundan bunalan insanlar kurtuluşu kendilerini maneviyata vermekte bulmaktadırlar. Sanılanın aksine bu anlayış sadece refah seviyesi düşük insanlar tarafından değil, yüksek düzeyde olanlar arasında daha fazla kabul görmektedir.

İslamî ilimler arasında belli bir yeri olan Tasavvuf, ortaya çıkışından beri hem yazılı ve sözlü vasıtalarla aktarılmış hem de uygulamalı olarak belli düzeyde eğitilerek irşada ehil hâle gelen insanlarla nesilden nesile devam ettirilmiştir. Günümüzde Tasavvufun uygulamalı kısmı bazı sufi kesimler tarafından devam ettirilmekle birlikte, teorik anlamda Türkiye'deki yükseköğretimin çeşitli kurumlarında ders olarak yer almaktadır. Bu tebliğde Tasavvuf dersinin Türkiye yükseköğretimindeki tarihi seyri ve özellikle ilahiyat fakültelerinin müfredatındaki gelişimi kısaca açıklanacak, ardından bu alana yönelik lisansüstü programlar ve buralarda hazırlanan doktora tezleri hakkında bir değerlendirme yapılacaktır.

Türkiye'de "Tasavvuf" üniversite düzeyinde ilk olarak 1924'te kurulan Darülfünun İlahiyat Fakültesi'nde (İstanbul) ders olarak yer almış ve Prof. Dr. Mehmet Ali Aynî tarafından okutulmuştur. Fakat 1933'te adı geçen fakülte çeşitli gerekçelerle kapatılınca bu ders de son bulmuştur. İlahiyat eğitimi 16 yıllık bir aradan sonra 1949'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin kuruluşu ile yeniden başlamıştır. Program ve müfredat üzerinde çalışan bazı bilim adamlarının önerisiyle "Tasavvuf Tarihi" dersinin müfredatta yer alması sağlanarak üniversite düzeyinde okutulması yönünde yeni bir adım atılmıştır. Ancak bu fakültede Tasavvuf dersi müfredata konulmasına rağmen

* Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Çorum

uygulanan ilk programda yer almamıştır. Daha sonra sözü edilen fakültenin programına ilişkin bazı talepler göz önünde bulundurularak yapılan düzenlemeyle 1953-1954 öğretim yılında “Tasavvuf Tarihi” fiilen teorik bir ders olarak okutulmaya başlanmıştır.

İlahiyat fakültesi dışında bu dersin okutulduğu ikinci bir akademik müessese 1959’da açılan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’dür. Adı geçen bu kurumları çeşitli illerde (Konya 1962, Kayseri 1965, İzmir 1966, Erzurum 1969, Bursa 1975, Samsun 1976 ve Yozgat 1979) açılan İslâm Enstitüleri ve 1971’de kurulan Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi takip etmiştir.

1982’de YÖK’ün kurulmasıyla birlikte 8 İslam Enstitüsü ve İslâmî İlimler Fakültesi ilahiyat fakültesine dönüştürülmüştür. Yozgat Yüksek İslâm Enstitüsü ise tamamen kapatılmıştır. Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi, Erzurum Yüksek İslâm Enstitüsü’yle birleştirilerek Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi oluşturulmuştur. Dolayısıyla o tarihten itibaren “Tasavvuf” derslerinin yükseköğretimde okutulması ilahiyat fakültelerine devredilmiştir. Yeni oluşturulan sekiz ilahiyat fakültesinde (Ankara Ü., Marmara Ü., Selçuk Ü., Erciyes Ü., Dokuz Eylül Ü., Atatürk Ü., Uludağ Ü., Ondokuz Mayıs Ü.) Tasavvuf dersi müfredata konulmuştur. Adları geçen bu sekiz fakülleden sonra 1987’de Harran Ü. İlahiyat Fakültesi, 1992’de Akdeniz Ü. İlahiyat Fakültesi (Eğitime 2011’de başladı), Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi (Sivas), Çanakkale Onsekiz Mart Ü. İlahiyat Fakültesi, Çukurova Ü. İlahiyat Fakültesi (Adana), Dicle Ü. İlahiyat Fakültesi (Diyarbakır), Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi (Elazığ), Gazi Ü. Çorum İlahiyat Fakültesi (Şu an Hitit Ü. İlahiyat Fakültesi), İnönü Ü. Darende İlahiyat Fakültesi (Malatya), İstanbul Ü. İlahiyat Fakültesi, Karadeniz Teknik Ü. Rize İlahiyat Fakültesi (Şu an Rize Ü. İlahiyat Fakültesi), Sakarya Ü. İlahiyat Fakültesi, Süleyman Demirel Ü. İlahiyat Fakültesi (Isparta), Yüzüncü Yıl Ü. İlahiyat Fakültesi (Van), 1997’de Eskişehir Osman Gazi Ü. İlahiyat Fakültesi (Eskişehir), 2008’de Iğdır Ü. İlahiyat Fakültesi, Şırnak Ü. İlahiyat Fakültesi açılarak sayı 25’e çıkmıştır.

Tasavvuf akademisyenleri ilahiyat fakültelerindeki Kelam ve İslâm Felsefesi Bölümü’nde görevli olup dersler aynı bölümün müfredatına bağlıydı. YÖK’ün 1991’deki bir kararnamesiyle Temel İslâm Bilimleri Bölümü oluşturulup bünyesine müstakil bir anabilim dalı olarak Tasavvuf eklenmiştir. Bu karardan beri Tasavvuf Anabilim Dalı hem lisans hem de lisansüstü düzeyde temsil edilmekte ve pek çok adla “Tasavvuf” dersleri verilmektedir. Tasavvuf’un anabilim dalı olarak kabul edildiği 1991-1992 döneminde Türkiye’deki 8 ilahiyat fakültesinde 1 Profesör, 7 Doçent, 4 Yardımcı Doçent, 5 Araştırma Görevlisi şeklinde 17 akademisyen mevcuttu.

1998’de YÖK bünyesinde oluşturulan İlahiyat Milli Komitesi’nin (bu komite Nisan

2012’de YÖK kararıyla lağvedilmiştir) önerisiyle 1999’da 11 ilahiyat fakültesinde (Ankara, Marmara, Selçuk, Erciyes, Dokuz Eylül, Atatürk, Uludağ, Ondokuz Mayıs, İstanbul, Dicle ve Çukurova) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü açılmıştır. Bu programlar 2006’da YÖK kararıyla eğitim fakültelerine aktarılmış olup şu an adı kısmen değiştirilerek sayısı 43’e ulaşan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü’nde¹ “Tasavvuf” 4. Yarıyıl zorunlu dersleri arasındadır.

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi ve Atatürk Ü. Açıköğretim Fakültesi bünyesinde İlahiyat Önlisans Programı bulunmaktadır. Bu programlardan mezun olan ve İlahiyat fakültelerinin ikinci sınıfından önlisans diploması alanlar için şu an 10 ilahiyat fakültesinde (Ankara, Atatürk, Cumhuriyet, Dicle, Dokuz Eylül, Fırat, İnönü, İstanbul, Ondokuz Mayıs, Sakarya) uygulanan İLİTAM (İlahiyat Lisans Tamamlama Programı) çerçevesinde oluşturulan “İslâm Düşünce Ekolleri Tarihi” dersinde Tasavvuf’a bir bölüm ayrılmıştır. Tasavvuf Anabilim Dalı’na ait derslerin hem yukarıda sözü edilen İLİTAM programlarında hem de Diyanet İşleri Başkanlığı’na ait eğitim merkezlerinin müfredatlarında yer alması için girişimlerde bulunulması gerekmektedir. Selçuklu ve Osmanlı’dan bugüne kadar yetişen, İslam’ın gülyüzü olarak değerlendirilen sufilerin mutlaka tanıtılması ve görüşlerinin öğretilerek yorumlanması sağlanmalıdır.

İlahiyat alanında fakülte ve bölüm oluşturma çabaları 2012 yılına kadar devam etti. Bugün (15 Nisan 2012) itibariyle Türkiye’deki üniversitelerin bünyesinde 5’i özel olmak üzere toplam 53 İlahiyat ve dengi fakülte (45 İlahiyat Fakültesi, 5 İslâmî İlimler Fakültesi, 2 Uluslar Arası İslâm ve Din Bilimleri Fakültesi ve 1 İlahiyat Bilimleri Fakültesi), 10 İLİTAM Programı, 2 Açık Öğretim Fakültesi İlahiyat Önlisans Programı ve 43 Eğitim Fakültesinde İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümü açılmış durumdadır.

Bugün açık olan ve öğrenci alımı yapan fakültelerde – emekliye ayrılan 5 hocamızın dışında fiilen çalışan – 15 Profesör, 19 Doçent, 21 Yardımcı Doçent, 2 Dr. ve 17 Araştırma Görevlisi olmak üzere 74 akademisyen (Nisan 2012’ye kadar) görev yapmaktadır.

Bu özet tarihçeden sonra bizim esas üzerinde duracağımız husus Tasavvuf Anabilim Dalı bünyesinde yapılan “doktora tezi” çalışmalarının fakültelere göre sayısal durumunu ortaya koyup bunları konular düzeyinde sınıflandırarak bir değerlendirme yapmaktır. Fakat konunun daha belirgin hale gelmesi için lisans dönemine ilişkin

¹ “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı” bugün pek çok eğitim fakültesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü adıyla bulunmaktadır.

yukarıdaki bilgilere ek olarak Tasavvuf'un ilahiyat fakültelerindeki lisansüstü konumunu da kısaca ortaya koymak gerekmektedir.

İlahiyat fakültelerinin birçoğu bağlı oldukları üniversitelerdeki sosyal bilimler enstitülerinin on beşinde Tasavvuf Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans programları mevcuttur. Bunlardan bazıları Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı olarak öğrenci almaktadır. Tasavvuf zorunlu derslerden biri olarak müfredatta yer almakta ve ayrıca enstitülere göre değişen kredilerde seçmeli Tasavvuf dersleri verilmektedir. Diğer bir kısım üniversitelerde ise Tasavvuf Bilim Dalı olarak lisansüstü öğrenci alınmaktadır. Bazı üniversitelerde ise yüksek lisans programı açık olmasına rağmen hoca (bilim dalı olarak açık olan yerlerde en az üç öğretim üyesi gerekmektedir) veya öğrenci (asgari sayı kriteri açısından) yetersizliğinden henüz lisansüstü öğrenci alınmamaktadır.

Bünyesinde yüksek lisans programı açık bulunan enstitülerde savunulan (2012'ye kadar) Tasavvuf Ana Bilim Dalı'na ait tez sayısı yaklaşık 300'dür. Sözü edilen tez sayısı henüz 20 yıllık bir geçmişe sahip olan bir anabilim dalı için oldukça dikkate değerdir.

Tasavvuf alanında doktora programı açılmış olan üniversitelerde ana bilim dalının oluşturulduğu 1991'den Nisan 2012'ye kadar savunması yapılmış olan 83² doktora tezinin fakültelere göre sayısal dağılımı şöyledir:

Fakülte		Adet	Yüzdesi
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	:	23	% 27,38
Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	:	6	% 7,14
Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	:	4	% 4,81
Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	:	6	% 7,14
Konya Ü. İlahiyat Fakültesi	:	1	% 1,19
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	:	27	% 32,14
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	:	2	% 2,38
Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	:	1	% 1,19
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	:	13	% 15,47
Toplam	:	83	

2 Metindeki 69 sayısına ana bilim dalının oluşturulma kararından önce, diğer ana bilim dallarında ve yurt dışında yapılan 18 tez dahil değildir. Toplamda 86 olan tezlerin tamamının künyeleri bu çalışmanın son kısmında verilmiştir. Devam edenlerle birlikte düşünüldüğünde doktora tez sayısı 100'ü geçmektedir. Cumhuriyet'in ilanından beri çeşitli dönemlerde Tasavvuf sahasında yapılan çalışmalarla ilgili değerlendirme için bk. Mustafa Kara, "Modern Dönemde Tasavvuf Tarihi Araştırmaları ve Problemleri", *Modern Dönemde Dinî İlimlerin Temel Meseleleri: İlmî Toplantı*, İSAM Yay., İstanbul 2007, ss. 325-346.

Yukarıda sayısal dağılımı verilen tezlerin içeriklerinin genel yapısına göre tasnifi ise şöyledir:

Konu		Adet	Yüzdesi
Biyografi (bir sufinin hayatı, eserleri ve tasavvufî görüşleri ekseninde)	:	34	% 40,96
Tarikat (bir tarikatın ortaya çıkışı, gelişmesi veya belli bir coğrafya ve yüzyıldaki durumu)	:	6	% 7,22
Yüzyıl çalışmaları	:	6	% 7,22
Konu (belli bir tasavvufî konunun genel veya bir şahıs ya da eser ekseninde yapılan çalışmalar)	:	26	% 31,32
Eser veya eserlerin tahkik ve tahlili	:	11	13,25
Toplam	:	83	

Tasavvuf Ana Bilim Dalı oluşturulmadan önce veya tasavvuf akademisyenlerinin diğer anabilim dallarında yaptıkları doktora tezlerinin konularına göre dağılımı ise şöyledir:

Biyografi	:	9	% 50
Konu	:	8	% 44,44
Eser	:	1	% 5,56
Toplam	:	18	

Buraya kadar Tasavvuf Ana Bilim Dalı'nın gelişimi, lisansüstü programları ve hazırlanan doktora tezlerinin sayısal durumuna işaret ettik. Şimdi doktora tezlerinin yukarıda yapılan tasnife göre genel içerik değerlendirmelerine geçebiliriz.

Biyografi Çalışmaları

Dışarıdan bakıldığı zaman biyografi çalışmaları genellikle diğer konulara göre daha öngörülebilir bir yapı arz eder gibi görünmektedir. Ancak bu tür çalışmalar oldukça girift olup dikkat ve gayret isteyen araştırmalardır. Genelde bu tezler bir sufinin hayatı, eserleri ve tasavvufî görüşleri şeklinde ortaya konulmaktadır. Bir kişi teze esas alındığı için söz konusu şahsın hayatındaki aşamalar ve eserlerinin yazılış dönemlerine dikkat edilmelidir. Mesela kişinin tasavvufa intisabından önceki fikirleriyle sûfî olarak ortaya koyduğu düşünceler aynı düzeyde değerlendirilmemelidir. Dahası tasavvufî eğitim sürecindeki aşamalara göre de kişinin fikirlerinde değişkenlikler ve gelişmeler olabilir. Bütün bunların dikkatle ele alınması ve ona göre değerlendirilmesi gerekmektedir.

Söz konusu çalışmalarda genel olarak teze esas olan şahsın yaşadığı dönem ve bölgenin siyasî, toplumsal ve ilmî yapısı, kişinin soyu, eğitimi, hayat hikâyesi, tasavvufa intisabı, eserleri, tesirleri ve tasavvufî görüşleri incelenmektedir. Bazı biyografi eserlerinde incelenen şahsın müntesibi olduğu tarikattaki konumu da değerlendirilmektedir. Çünkü bazı şahıslar tarikatın kurucusu (pîr), yeniden yorumlayanı (pîr-i sâni) veya belli bir bölgedeki temsilcisi olduğu için onun bu yönünün de ele alınması gerekmektedir. Mesela *Ebu'l-Hasan Şâzilî ve Şâziliyye ve Necmeddin-i Kübrâ ve Kübrevîlik* adlı tezler bu tarza örnek olarak verilebilir.

Biyografi çalışmalarının genel yapısı yukarıda arz edildiği şekilde olmakla birlikte tezlerin içerikleri, incelenen şahısların tarikat, eser ve görüşlerinin derinlik-genişlik durumuna göre değişmektedir. Yani içerik açısından genel geçer bir kalıp uygulanmamaktadır. Bazı çalışmalarda incelenen şahsın görüşleri tarikatın öne çıkan kavramlarına göre verilirken diğer bir kısmında bazı tasavvufî kaynaklardaki metoda göre ilgili şahsın görüşleri tasnif edilmektedir. Tabi bu durum bazen zorlama yorumlara ve tali kaynaklardan alınan bilgilerin yığılmasına neden olmaktadır. Burada genel kabul gören bir kalite ve üslubun elde edilmesinde tezi hazırlayan şahsın biyografisi yazılan kişi hakkında derinlemesine inceleme yapması ve konuya hâkimiyeti önemli bir konumdur. Ancak Tasavvuf alanıyla alakalı yeni yapılan tez, kitap, makale ve tebliğ çalışmalarının sayıları arttıkça bir kısmına işaret edilen bu tür nitelik sorunlarının aşılacaktır.

Tarikat Çalışmaları

Tarikat odaklı çalışmalar genellikle bir tarikatın tarihî seyri, belli bir yüzyıl veya bölgedeki durumu (temsilcileri, kurumları ve görüşleri) çerçevesinde şekillenmektedir. Bu tür çalışmalarda genellikle tarikatın kuruluşundan veya teze esas alınan dönemden itibaren gelişimi, temsilcileri, müesseseleri ve farklı kesimlerle ilişkileri ele alınmakla birlikte bazı tezlerde tarikatın tasavvufî anlayışını yansıtan görüşlere de yer verilmektedir. Mesela *Senûsî Hareketi ve Tesirleri* başlıklı tezde Senusiyyenin ortaya çıkışından itibaren tarihî seyri, kurucusunun biyografisi, silsileleri, temsilcilerinin çeşitli kesimlerle ilişkileri ve tesirleri incelenerek Senusîlerin tasavvufî görüşleri de belli başlıklar altında açıklanmaktadır. *Abdülkadir Geylanî ve Kâdiriyye'nin Kolları* başlıklı tezde önce tarikat pîrinin hayatı, tasavvufî görüşleri verilerek çalışmanın son bölümünde Kâdiriyye ve kolları açıklanmaktadır. Bazı çalışmalarda ise bir tarikatın veya kolun kurucu pîri ve hareketin belli bir bölgedeki konumu ele alınmaktadır. Mesela *Halid-i Bağdadî (hayatı, eserleri, halifeleri) ve Anadolu'da Hâlidîlik* adlı tezde Nakşendiyye'nin Hâlidîyye kolunun kurucusu olarak kabul edilen Halid-i

Bağdadî'nin hayatı, tasavvufî görüşleri yanında hareketin Anadolu'daki temsilcileri ve ilişkileri değerlendirilmektedir. *Seyyid Ahmed el-Bedevisî, Tarikatı ve İstanbul'da Bedevîlik* adlı tezde ise Bedevî'nin hayatı, tasavvufî görüşleri ve İstanbul'da Bedeviyî'nin konumu incelenmektedir.

Yüzyıl Çalışmaları

Yüzyıl çalışmalarını iki şekilde değerlendirmek mümkündür. Birinci tür tezlerde genellikle araştırmacı tarafından tezin sınırlandırıldığı yüzyılda belli bir bölgenin tasavvufî durumu incelenmektedir. Mesela *Osmanlılarda 16. Asırda Tasavvuf*, *17. Asırda Anadolu'da Tasavvuf*, *18. Asırda Anadolu'da Tasavvuf* ve *19. asırda Osmanlı Toplumunda Tasavvuf* adlı tezler bu tür çalışmalara örnek olarak verilebilir. Bu tezlere genel olarak ilgili yüzyılda esas alınan bölgenin çeşitli açılardan durumu değerlendirilerek başlanmaktadır. Daha sonra tarikatlara göre bir tasnifleme yapılarak kişiler, eserler, müesseseler ve ilişkiler bağlamında değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu tür çalışmalar gelecekte yapılacak araştırmalara kaynak olması bakımından oldukça önemlidir. Çünkü bu eserlerde bir yüzyıl perpektifi sunulmaktadır.

İkinci tür yüzyıl çalışmalarında ise belirlenen yüzyıl veya yüzyıllarda bir tarikatın seyri ve onun etrafında oluşan düşünceler ele alınmaktadır. Mesela *Tasavvufta Hâcegân Ekolü: 12-17. Asırlar* başlıklı tezde Nakşbendiyyenin ilk dönemden İmam-ı Rabbanî'ye kadar gelişimi, silsiledeki şahısların biyografileri, oluşturdukları müesseseler ve onların farklı toplum kesimleriyle ilişkileri açıklanırken çalışmanın "Nakşbendiyyede tasavvufî eğitim ve düşünce" başlıklı bölümünde tarikata ait genel görüşler ortaya konulmaktadır. Bu bölümdeki alt başlıklar yazarın kendine has bir düzenle verilmiştir. Yine *19. Asırda Mevlevîlik ve Mevlevîler* başlıklı tez bu türe diğer bir örnektir.

Bir tarikat bağlamında yapılan yüzyıl tezlerin bazıları belli bir bölgeye odaklanmaktadır. Mesela *18. Yüzyıl Osmanlı Tasavvufunda Müceddidiyye Hareketi* başlıklı tezde Nakşbendiyye'nin Müceddidiyye kolunun 18. Yüzyıl Osmanlı toplumundaki durumu ele alınmaktadır. Çalışmanın ilk kısmında Müceddidî hareketin Anadolu'ya girişi, ikincisinde öncü şeyhler ve tesirleri, üçüncü de ise teze esas olan şahısların tasavvufî görüşleri belli başlıklar halinde verilmiştir.

Bütün tarikatların belli yüzyıllarda bir bölgedeki durumunu inceleyen çalışmalar da vardır. Mesela *18 ve 19. Yüzyılda Balkanlarda Tasavvuf Akımları* adlı çalışma bu türe örnek olarak verilebilir. Ayrıca bir tarikatın veya kolunun belli bir bölgedeki durumunu inceleyen çalışmalar da mevcuttur.

Konu/Mesele Çalışmaları

Alanımızdaki doktora tezlerinin pek çoğunda tasavvufî meselelere belli başlıklar altında yer verilmesine rağmen müstakil konu (mesele) merkezli çalışmaların sayısı oldukça azdır. Ancak daha önce de ifade ettiğim gibi bu durumun tezahüründe sürecin önemli olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla zaman geçtikçe yapılacak yeni tezlerde doyum noktasına ulaşan tarih çalışmalarından konu odaklılara doğru geçiş olacaktır.

Belli bir tasavvufî konuya odaklanan doktora tezlerinin değişik türlerde olduğu gözlenmektedir. Bunları şu şekilde tasnif etmek mümkündür:

1. Bir sufinin belli konudaki görüşlerinin incelendiği çalışmalar.
2. Tasavvuf klasiklerinden birinde belli bir konunun ele alınışını inceleyen çalışmalar.
3. Bir konunun tasavvuf düşüncesi tarihinde ele alınışını inceleyen çalışmalar.
4. Bir tarikat merkeze alınarak yapılan konu çalışmaları

Birinci türdeki tezlerde belli bir konuda bir sufinin bakış açısı ortaya konulurken diğer sufilerin ve düşünürlerin görüşleri de değerlendirilmektedir. Bu durum zengin bir metin oluşturmaktadır. Tez hazırlanırken okumaların çeşitlendirilmesinin yazımda önemli açılımlar sağladığı ve ortaya konulan tespitlerin delillendirilmesine güç kattığı görülmektedir. Mesela *Muhyiddin İbnü'l-Arabî'de Varlık ve Mertebeleri (Vücut ve Meratibu'l-Vücut)*, *Mevlânâ'nın Dîni Anlatım Metodu*, *Sadreddin Konevî'de Marifet ve Vücut*, *Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye Göre Dil-Hakikat İlişkisi*, *Marifetin İfadesi Sorunu ve Mevlânâ'da Benliğin Dönüşümü: Sülûk* adlı tezleri bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Yukarıda isimleri geçen tezlerin hepsinde çalışmaya esas olan şahsın belirlenen konudaki görüşleri belli bir sistemle ortaya konulmaktadır.

İkinci tür çalışmalar bir sufi müellifin eserinde veya eserlerinde belli bir konunun incelenmesinden oluşmaktadır. Mesela *Mesnevî'de Kur'anî Referanslar ve Kur'an Ayetlerine Getirilen İşarî Yorumlar* ve *Kuşeyrî'de Hâller ve Makâmlar* başlıklı tezleri bu türe örnek olarak verebiliriz. Birincisi Mevlânâ'nın sadece *Mesnevî'sini* esas alan bir çalışmadır. İkincisi ise Kuşeyrî'nin bütün eserlerini kapsamaktadır.

Üçüncü türe örnek olarak *Tasavvuf Kültüründe Hz. Peygamber Tasavvuru* adlı tezi zikretmek mümkündür. Tezde tasavvuf düşüncesinde Hz. Peygamberin algılanışı ve bunun sufilere göre yansıması incelenmektedir.

Dördüncü türe örnek olarak *Gülşenilikte Musiki ve Musikişinâslar* adlı tezi verebiliriz. Musiki birçok tarikatla ilişkilendirilebilecek bir kavram olmasına rağmen burada konu Gülşeniyye ile sınırlandırılmıştır.

Eser veya Eserlerin Tahkik ve Tahlili

Burada söz konusu edilebilecek çalışmalar henüz yayımlanmamış veya basılı olmasına rağmen yazma nüshalarıyla karşılaştırmalı neşri yapılmamış bir eserin tahkik ve tahlilini içeren tezlerdir. Mesela *Kaşânî ve Hakâiku't-Te'vil fî Dekâiki t-Tenzil Adlı Eserinin I. Cildinin (Fatîha-En'am) Tahkik ve Tahrîci ve Abdurrezzâk Kâşânî'nin Şerhu Fusûsi'l-Hikem Adlı Eserinin Tahkîk ve Tahlîli* adlı çalışmaları bu türe örnek olarak verebiliriz. Yukarıda zikredilen tezlerde Kaşânî'nin basılmış olan her iki Arapça eserinin yazma nüshalardan tahkik edilerek hazırlanmıştır.

Bunların yanı sıra Osmanlı Türkçesiyle yazılmış bazı eserlerin günümüz Türkçesi'ne aktararak neşri de yapılmıştır. Mesela *Tasavvuf İstilahları Literatürü ve Seyyid Mustafa Rasim Efendinin İstilahât-ı İnsân-ı Kâmil'i ve Vakiât-ı Hüdayî'nin Tahlil ve Tahkiki (1. cilt)* adlı tezler bu türde çalışmalardır.

Sonuç ve Bazı Öneriler

Pek çok bölgedeki tasavvufî yapılanmalara öncülük eden, özellikle Türk dünyasının manevî hayatının temel harçlarından biri olan ve Pîr-i Türkistan unvanıyla anılan Ahmet Yesevî ile ona nispetle oluşturulan Yesevîlik tarikatı Türkiye'deki Tasavvuf Anabilim Dallarında henüz Doktora tezi seviyesinde çalışılmamıştır. Şu ana kadar benim tespit edebildiğim Doktora düzeyindeki tek tez Dosay Kenjetay'ın *Hoca Ahmet Yesevî'nin Düşünce Sistemi* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı , Ankara 2003, 220 s.) adlı çalışmasıdır. Sözü edilen çalışma da Felsefe Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda yapılmıştır. Bunun yanı sıra Ahmet Yesevî ve Yesevîlik bağlamında 7 tane de yüksek lisans tez çalışması bulunmakla birlikte bunların hiçbiri Tasavvuf Anabilim Dalı'na ait değildir. Özellikle tasavvufî edebiyat açısından bazı araştırmalar mevcuttur. Makale, tebliğ, kitap ve çeşitli türde yayınlarda işlenen Ahmet Yesevî, eserleri, düşüncesi ve tesirleri konuları mutlaka doktora düzeyinde çalışılmalıdır.

İslam toplumundaki her kesimin kendine göre bir Ahmet Yesevî algısı söz konusudur. Ama şurası unutulmamalıdır ki, Ahmet Yesevî bir mutasavvıftır. Bu sebeple onun tasavvufî yönü tam olarak konulmadıkça edebiyat, tarih, sosyoloji ve diğer bazı ilimler açısından yapılan veya yapılacak çalışmalar eksik kalacaktır. Mesela bugün Türkiye'de Alevîler Ahmet Yesevî'yi kendilerine kaynak olarak görmektedir. Hâlbuki Ahmet Yesevî, amelde Hanefî ve itikatta Maturidî mezheplerine mensup bir sünnî sufidir. Ancak o, insanları şu meşrep bu mezhep diye ayırmadan muhatap olarak kabul etmiştir. Bu durum onun sufi tavrının bir neticesidir. İşte bu yön onun görüşleri

etrafında ortaya çıkarılmadığı zaman yanlı Ahmet Yesevî algıları revaç bulacaktır. Müsteşrik bazı kişilerin yazdıklarından hareketle böyle bir kanaat oluşturularak müslümanlar arasında yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Bütün bunlar farklı çalışmaların konusu olmalıdır.

İlahiyat fakültelerinde yapılan Tasavvuf Ana Bilim Dalı'na ait doktora tezleriyle alakalı bazı tespit ve önerilerimizi şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Yüksek lisans veya doktora programlarını bölüm olarak yürüten fakültelerde öğrenciler Tasavvuf Anabilim Dalı'ndan yeterli lisansüstü ders alamadıkları için tezlerin hazırlık süreci olarak kabul edilebilecek dönemde alana yönelik okuma eksikliği (istisnaları olmakla birlikte) ile karşılaşmaktadırlar. Böylece "bilim dalı" olarak lisansüstü eğitim verilmesi sağlanmalıdır. Dolayısıyla lisansüstü eğitim veren her fakültenin Tasavvuf Anabilim Dalı'ndaki öğretim üyesi sayısının yüksek lisans için en az üç – bunlardan biri en az Doçent olmalı - (YÖK'ün yüksek lisans için kararlaştırdığı asgari ölçüt) ve doktora için ise en az beş – bunlardan biri profesör, ikisi doçent olmalı - (YÖK'ün doktora için kararlaştırdığı ölçüt) olması gerekmektedir.
2. Tezlerin isim belirleme süreçlerinde ön araştırmalar iyi yapılmalıdır. Doktora tez konularında pek tekrara rastlanmasa da yüksek lisans tezlerinde bazı tekrarlar göze çarpmaktadır. Bu bağlamda www.tasavvufakademi.com adresli sitemize tamamlanan veya devam eden tez künyeleri girildiğinde söz konusu problem büyük oranda ortadan kalkacaktır.
3. Doktora yeterlilik ve tez projesi süresinin iyi kullanılması gerekmektedir. Bir tür altyapı çalışması olarak kabul edilebilecek bu aşama başarılı bir şekilde değerlendirildiği zaman tez sürecinde büyük kazanımlar elde edilmektedir. Bu süreçte tez konusunun kapsam, hedef ve kaynakları belli oranda tespit edilebilir.
4. Bilindiği üzere doktora tezlerinde birincil kaynakların kullanımının sağlanması ve bilimsel nitelik açısından daha iyi durumda olabilmesi için yüksek lisans dönemi önem arz etmektedir. Yüksek lisans aşamasında öğrenci kendinin yeterliklerine göre danışmanının önerilerini de dikkate alarak ilgi alanını belirlemeli ve ondan sonra konu seçimi yapmak için hazırlık çalışmalarına girişmelidir. Mesela Arapça'sı çok iyi derecede olanlar tahkik veya ilk dönemlere ilişkin belli bir konuya odaklanmış çalışmalara yöneltiler. Bunun yanı sıra Osmanlı Türkçesini iyi okuyanlar Osmanlı dönemiyle alakalı bir konu, yabancı dili (Avrupa dilleri) çok iyi olanlar hangi ülkenin dilini biliyorsa o bölgeye yönelik bir konu alabilirler. Yine Farsça'sı iyi olanlar İran'daki tasavvufî düşünce veya Farsça'yı kullanan diğer ülkelerdeki tasavvufî yapılmalar ve anlayışlara ilişkin bir konu seçebilirler. İran

ve Orta Doğu ülkelerindeki tasavvufî yönelişlerle ilgili ülkemizde yapılan yüksek lisans ve doktora tezi sayısının yok denecek kadar az olduğunu hatırlatmak gerekir. Özellikle bazı tarikatların çıkış yerleri olan Orta Asya'daki Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan, Tacikistan ve alt kısma doğru Afganistan, Pakistan, Hindistan gibi ülkelerin dillerini bilenlere buralardaki sufiler ve onların görüşleri üzerinde çalışmalar yaptırılabilir.

5. Tasavvuf ve tekke edebiyatı ile alakalı çalışmalarda edebiyat ana bilim dallarıyla işbirliği yolu tercih edilebilir. Bu meyanda edebiyat alanına meraklı olan lisansüstü öğrencilerin sosyal bilimlerdeki sözü edilen bu bilim dallarından seçmeli ders almaya yönelmesi açılım sağlayabilir. Ayrıca tasavvuf edebiyatı ile ilgilenen ve bu alanda tez hazırlamak isteyen edebiyatçıların tasavvufî konularda yeterliklerinin artırılmasını sağlamak amacıyla Tasavvuf akademisyenleri tarafından o bilim dallarındaki öğrencilere yönelik seçmeli dersler teklif edilip okutulması gerekir. Çünkü tasavvuf araştırmacılarının edebî, edebiyatçıların ise tasavvufî ifadeler ve meseleler hakkında eksiklikleri söz konusudur. Bu sebeple karşılıklı bilgi alış-verişine ihtiyaç vardır.
6. Yüksek lisans ve doktora dönemlerinde Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, İslam Felsefesi veya tasavvufî meselelerin açıklanması ve anlaşılmasına katkı sağlayacak diğer bazı alanlardan dersler alınabilir. Tezlerde adı geçen bilim dallarının yorumları kullanılabilir. Ancak burada Tasavvuf'un kavram düzeni ve anlam yapısı korunmalıdır.
7. Diğer dinlerdeki mistik hareketler hakkında bilgi yeterliklerinin sağlanması için Dinler Tarihi derslerinden seçmeli olarak yararlanılabilir. Mesela gnostik dinler ve akımlar veya diğer dinlerdeki tarikatların mistik yapılanmaları ve görüşleri hakkında dersler alınabilir.
8. Tasavvuf Tarihi çalışmalarında Tarih anabilim dallarından metod dersi takviyesi alınmalıdır. Ayrıca tarihî verilerin kullanımıyla alakalı bazı seçmeli dersler de tercih edilebilir.
9. Yukarıdaki maddelerde açıklandığı şekilde disiplinler arası bilgilenme sağlanmalıdır. Ancak alanımızın kavramları ve bakış açısı muhafaza edilmelidir. Çalışmalar diğer alanlara yönelik teferruatlara girilerek boğulmamalıdır.
10. Tezlerin yazım teknikleri, imlâ ve üslup meselesi oldukça önemli görülmelidir. Akıcı, açık ve anlaşılır bir üslup tezi daha anlamlı kılacaktır. Bölümlerin oluşturulması, başlıkların seçimi ve düzeni, cümleler ve paragraflar arası uyum dikkat edilmesi gereken hususlardan bazılarıdır. Ayrıca imlânın düzgün

kullanılması, kaynak gösterme ve alıntılarının belli bir düzende olması gerekmektedir. Gereğinden fazla noktalama işaretinin kullanılması, çekimli harflere dik kat edilmemesi ve terkiplerin düzgün yazılmaması gibi hususlar tezin son şeklinin verilmesinde önem arz etmektedir. Bu tür eksiklikleri gidermek için öğrencilere araştırma ve yazım teknikleri hakkında dersler verilmelidir.

11. Tezlerde kullanılan kısaltmalar, dipnotlardaki kaynak gösterme ve kaynakça oluşturmada belli bir bütünlük olmalıdır.
12. Tezlerin yayımı sağlanmalıdır. Ancak tez yayımlanmadan önce mutlaka savunmada jüri tarafından dikkat çekilen hususlar ve üslup açısından yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Çünkü tez hazırlanırken bazı ifade ağırlıkları gözden kaçmaktadır. Aşağıda künyeleri verilen doktora tezlerinin önemli bir kısmı yayımlanarak okuyucuya ulaşmıştır. Ancak bu kitapların Türki Cumhuriyetler ve Balkan ülkelerinde geçerli olan dillere çevirilerek yayınlanması sağlanmalıdır. Akademik paylaşım açısından bu çok önemli bir hareketlilik meydana getirecektir.

Ek-1

İlahiyat Fakültelerinde Yapılan Doktora Tezleri³

Bu bölümde Türkiye'deki İlahiyat Fakültelerinin Tasavvuf Ana Bilim Dallarında yapılarak 15 Mayıs 2009'a kadar savunulmuş olan doktora tezlerinin künyelerini fakültelere ve danışmanlarına göre tasnif ederek sıraladık. Tasavvuf akademisyenlerinin anabilim dalı olmadan önce veya başka anabilim dallarında ve yurt dışında hazırladıkları tezlerin künyeleri ise son kısma eklenmiştir.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Ankara)

Danışman: Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu

1. Mustafa Aşkar, *Mehmed Niyazi-i Mısrî el-Malatî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Bölümü Tasavvuf Anabilim Dalı, Ankara 1997, 328 s. (Yayımlandı: *Niyâzî-i Mısrî: Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İnsan Yayınları, İstanbul 2004, 373 s.)
2. Kadir Özköse, *Senûsî Hareketi ve Tesirleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Bölümü Tasavvuf Anabilim Dalı, Ankara 2000, 234 s. (Yayımlandı: *Muhammed Senusî: Hayatı, Eserleri, Hareketi*, İnsan Yayınları, İstanbul 2000, 292 s.)
3. Halil İbrahim Şimşek, *18. Yüzyıl Osmanlı Tasavvufunda Müceddidiyye Hareketi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Tasavvuf), Ankara 2002, 364 s. (Yayımlandı: *18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nakşibendî-Müceddidî Hareket: Anadolu'daki Temsilcileri ve Tasavvufî Görüşleri*, Hititkitap Yayınları, Çorum 2008, 324 s.)
4. İhsan Soysaldı, *Salahaddin Uşşakî'nin Tasavvuf Felsefesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Tasavvuf), Ankara 2002, 238 s.
5. Halim Gül, *Mesnevî'de Kur'anî Referanslar ve Kur'an Âyetlerine Getirilen İşarî Yorumlar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Tasavvuf), Ankara 2003, 381 s.
6. Hüseyin Kurt, *Hasırî-zade Mehmed Elif Efendinin Hayatı, Eserleri ve Görüşleri*, Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003, 386 s.
7. İbrahim Baz, *Abdülehad Nuri-i Sivasî'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Tasavvuf), Ankara 2004, 436 s. (Yayımlandı: *Abdülehad Nuri-i Sivasî: Hayatı, Eserleri ve Görüşleri* İnsan Yayınları, İstanbul 2007, 511 s.)

3 Bu kısım hazırlanırken YÖK Ulusal Tez Merkezi (<http://tez2.yok.gov.tr>), çeşitli üniversitelerin Sosyal Bilimler Enstitülerine ait siteler, İSAM kütüphanesi (<http://kutuphane.isam.org.tr/FMPPro>) ve Tasavvuf Akademi <http://www.tasavvufakademi.com/?bolum=liste&tur=4> adreslerindeki verilerin yanı sıra şu eserlerden de yararlanılmıştır: İsmail E. Erünsal, Fatih Çardaklı, Mustafa Birol Ülker, *İlahiyat Fakülteleri tezler kataloğu*, İsam Yay., İstanbul 2008, c. 1, ss. 276-290, c. 2, 271-286, Mustafa Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, İz Yayıncılık, İstanbul 2006, ss. 421-433.

8. Hamdi Kızıler, *Cahidî Ahmed Efendi ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Tasavvuf), Ankara 2004, 360 s. (Yayımlandı: *Cahidî Ahmet Efendi ve Tasavvuf Felsefesi*, Tutku Yayıncılık, Ankara 2006.)
9. Sevim Yılmaz, *Muhammed İhsan Oğuz ve Tasavvuf Felsefesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, 300 s.
10. M. Mustafa Çakmaklıoğlu, *Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye Göre Dil-Hakikat İlişkisi, Marifetin İfadesi Sorunu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Tasavvuf), Ankara 2005, 483 s. (Yayımlandı: *İbn Arabî'de Marifetin İfadesi*, İnsan Yayınları, İstanbul 2007, 576 s.)
11. Ahmed Cahid Haksever, *XV. Yüzyıl Bir Türk Sufisi: Yakub-ı Çerhi*, Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, 315 s. (Yayımlandı: *Ya'kûb-ı Çerhî: Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, İstanbul 2009, 311 s.)
12. Ali Tenik, *Ahmet Kuddusî ve Tasavvuf Düşüncesi*, Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, 450 s.
13. Vahit Göktaş, *Kelâbâzî (ö.380/990) ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, 409 s. (Yayımlandı: *Hicrî IV. Asır Buhârâ'da Tasavvuf Kelâbâzî Örneği*, Meydan Yayıncılık, İstanbul 2008, 430 s.)
14. Osman Nuri Küçük, *Mevlânâ'da Benliğin Dönüşümü: Sülûk*, Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, 678 s. (Yayımlandı: *Mevlânâ'ya Göre Manevî Gelişim: Benliğin Dönüşümü ve Miracı*, İnsan Yayınları, İstanbul 2009, 821 s.)
15. Adem Çatak, *Şihabeddin Sühreverdî: Hayatı Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, 643 s.
16. Bekir Köle, *Zeynüddin Hafî Hayatı Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Tasavvuf), Ankara 2009, (Yayımlandı, Zeynüddin Hafî ve Tasavvufî Görüşleri, İnsan Yayınları, İstanbul 2011, 460 s.)
17. Bülent Akot, *Müşâkâk Baba Hayatı Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Tasavvuf), Ankara 2010, 388 s. (Yayımlandı, *Müşâkâk-ı Bitlisi*, İnsan Yayınları, İstanbul 2011, 378 s.)
18. Ahmet Atlı, *Tasavvufta Ricalu'l-Gayb*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Tasavvuf), Ankara 2011.

Danışman: Prof Dr. Mustafa Aşkar

19. Ömer Yılmaz, *İbrahim Kuranî: Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Tasavvuf), Ankara 2004, 445 s. (Yayımlandı: *İbrahim Kûrânî: Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, İnsan Yayınları, İstanbul 2005, 520 s.)
20. Yüksel Göztepe, *Kuşeyrî'de Haller ve Makamlar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, 540 s.
21. Murat Özaydın, *Abdurrahman Aktepe'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Tasavvuf), Ankara 2008, 345+49 s. (Yayımlandı: *Şeyh Abdurrahman Aktepe, Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İstanbul 2009).
22. Svitlana Nesterova, *Mevlânâ'nın "Mesnevî" İsimli Eserinde Metaforik Anlatımın Metafizik Boyutu*, Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

(Tasavvuf), Ankara 2010, 281 s. (Yayımlandı: *Mesnevi'de Örtülü Anlamlar*, İnsan Yayınları, İstanbul 2012, 248 s.)

23. Musa Kaval, *Mevlânâ'nın Mesnevi'sinde Dönemin Sosyo-Dini Yapısı ve Tasavvufi Hayatı*, Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Tasavvuf), Ankara 2011.

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Erzurum)

Danışman: Prof. Dr. Osman Türer

24. Cengiz Gündoğdu, *Abdülmeccid-i Sivâsî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1997, 338 s. (Yayımlandı: *Bir Türk Mutasavvufî Abdülmecid Sivâsî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvûfî Görüşleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, 422 s.)
25. Muharrem Çakmak, *Cemal-ı Halvetî: Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Düşüncesi ve Cemaliyye Kolu*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2000.
26. İsa Çelik, *Âbidin Paşa (1259/1843-1324/1906)'nın Mesnevî Şerhi ve Tasavvufî Düşünceleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2001, 269 s. (Yayımlandı: *Abidin Paşa'nın Mesnevî Şerhi*, Vefa Yayınları, İstanbul 2007, 416 s.)
27. Selami Şimşek, *Keşanlı Süleyman Zâtî ve XVIII. Asırda Celvetilik*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2005, 330 s.
28. Ekrem Özer, *Osmanlı'da Tekke ve Tarikat Islahatları: 2. Mahmud Dönemi ve Sonrası*, Atatürk Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2007, 220 s.

Danışman: Doç. Dr. Cengiz Gündoğdu

29. Ferzende İdiz, *Ömer Fânî Efendi ve Tasavvufa Dair Üç Risalesi*, Atatürk Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2009, 10+324 s. (Yayımlandı, *Ömer Fânî Efendi ve Tasavvufa Dair Üç Eseri*, İnsan Yayınları, İstanbul 2011, 350 s.)

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (İzmir)

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Demirci

30. Himmet Konur, *İbrahim Gülşenî: Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1998, 269 s. (Yayımlandı: *İbrahim Gülşenî: Hayatı, Eserleri Tarikatı*, İnsan Yayınları, İstanbul 2000, 270 s.)
31. İdris Türk, *Tasavvuf Düşüncesinde İbâdetlerin İç Anlamı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2009, 10+257 s.
32. Süleyman Gökbulut, *Necmeddin-i Kübrâ ve Kübrevîlik*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2009, 9+327 s. (Yayımlandı, *Necmeddin-i Kübrâ, Hayatı, Eserleri ve Görüşleri*, İnsan Yayınları, İstanbul 2010, 390 s.)

Danışman: Prof. Dr. Himmet Konur

33. Zübeyir Akçe, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Tuhfe-i Recebiyye Adlı Eseri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2008, 13+493 s.

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Şanlıurfa)

Danışman: Prof. Dr. İbrahim Düzen

34. Ömer Faruk Altıparmak, *Şehrezurî'de Tasavvuf-Felsefe İlişkisi*, Harran Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 1999, 390 s.
35. Abdulvahap Yıldız, *Meybudî ve Keşfu'l-Esrar Adlı Tefsirinde Tasavvufi Kültür*, Harran Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2000, 237 s.
36. Yusuf Altınışık, *Ali Şir Nevayî'de Tasavvuf*, Harran Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2002, 263 s.
37. Necmettin Ergül, *Kaşanî ve Hakâiku't-Te'vil fi Dekâiki't-Tenzil Adlı Eserinin I. Cildinin (Fatiha-En'am) Tahkik ve Tahrici*, Harran Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2002, 939 s.

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Kara

38. M. Askeri Küçükçaya, *Evlîya Çelebi'nin Seyahatname'sinde Tasavvufi Kültür*, Harran Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Urfa 2002, 429 s.
39. Hüseyin Akpınar, *Gülşenîlikte Musiki ve Musikişinaslar*, Harran Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Urfa 2004, 244 s.

Selçuk Üniversitesi (şu anki adı Necmettin Erbakan Üniversitesi) (Konya)

Danışman: Prof. Dr. Dilaver Gürer

40. Mehmet Sait Mermutlu, *Abdurrahman Nesib Efendi, Hayatı, Tasavvufi Kişiliği ve Divanının Tahlihi*, Selçuk Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010, 350 s.

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (İstanbul)

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Tahralı

41. Mahmut Erol Kılıç, *Muhyiddin İbnü'l-Arabî'de Varlık ve Mertebeleri (Vücut ve Meratibu'l-Vücut)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995, 279 s. (Yayımlandı: *Şeyh-i Ekber İbn Arabî Düşüncesine Giriş*, Sufi Kitap, İstanbul 2011,
42. Reşat Öngören, *Osmanlılarda 16. Asırda Tasavvuf*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996, 327 s. (Yayımlandı: *Osmanlılar'da Tasavvuf: Anadolu'da Sufiler, Devlet ve Ulema (16. Yüzyıl)*, İz Yayıncılık, İstanbul 2000, 449 s.)
43. Dilaver Gürer, *Abdülkadir Geylani ve Kadiriyye'nin Kolları*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997, 377 s. (Yayımlandı: *Abdülkadir Geylanî: Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İnsan Yayınları, İstanbul 1999, 435 s.)
44. Ahmet Ögke, *Yiğitbaşı Velî Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî: Hayâtı, Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000, 352 s. (Yayımlandı: *Yiğitbaşı Velî Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî: Hayâtı, Eserleri, Görüşleri*, İnsan Yayınları, İstanbul 2001, 635 s.)

45. Safi Arpağuş, *Mevlânâ'nın Dîni Anlatım Metodu*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2001, 405 s. (Yayımlandı: *Mevlânâ ve İslâm*, Vefa Yayınları, İstanbul 2007, 698 s.)
46. Kerim Kara, *Karabaş Velî: Hayatı, Eserleri ve Fikirleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2002, 394 s. (Yayımlandı: *Karabaş Velî: Hayatı, Fikirleri, Risaleleri*, İnsan Yay., İstanbul 2003, 781 s.)
47. Ülker Aytekin, *Sarı Abdullah Efendi ve Mesnevî-i Şerif Şerhi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2002, 474 s.
48. Ekrem Demirli, *Sadreddin Konevî'de Marifet ve Vücut*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003, 332 s. (Yayımlandı: *Sadreddin Konevî'de Bilgi ve Varlık*, İz Yayıncılık, İstanbul 2005, 368 s.)
49. Metin İzeti, *18 ve 19. Yüzyılda Balkanlar'da Tasavvuf Akımları*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003, 390 s. (Yayımlandı: *Balkanlar'da Tasavvuf*, Gelenek Yayınları, İstanbul 2004, 352 s.)
50. Derya Çakır (Baş), *Seyyid Ahmed el-Bedevî, Tarikatı ve İstanbul'da Bedevîlik*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, 450 s. (Yayımlandı: *Seyyid Ahmed el-Bedevî Tarikatı ve İstanbul'da Bedevîlik*, Kitabevi Yay., İstanbul 2003, 586 s.)
51. Şeyda Öztürk, *Şem'î'nin (15.-16.yy) Mesnevî Şerhi (İlk Türkçe Tam Mesnevî Şerhi)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, 570 s.
52. Veysel Akkaya, *Muhyiddin İbnü'l-Arabî'de İdrîs Peygamber*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, 367 s. (Yayımlandı, Veysel Akkaya, *Şeyh-i Ekber İbn Arabî'de İdrîs Peygamber*, Erkam Yayınları, İstanbul 2010, 304 s.)
53. Sema Özdemir, *Dâvûd Kayserî'de Varlık, Bilgi ve İnsan*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011, 371 s.

Danışman: Prof. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz

54. Mustafa Salim Güven, *Ebu'l-Hasan Şazilî ve Şaziliyye*, Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1999, 432 s.
55. Necdet Yılmaz, *17. Asırda Anadolu'da Tasavvuf*, Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000, 494 s. (*Osmanlı Toplumunda Tasavvuf: Sufiler, Devlet ve Ulema*, OSAV Yay., İstanbul 2001, 584 s.)
56. Sezai Küçük, *19. Asırda Mevlevîlik ve Mevlevîler*, Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000, 420 s. (Yayımlandı: *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Vefa Yay., İstanbul 2007, 528 s.)
57. Hür Mahmut Yücer, *XIX. Asırda Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2001, 652 s. (Yayımlandı: *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf: 19. Yüzyıl*, İnsan Yay., İstanbul 2003, 1000 s.)
58. Ali Namı, *İsmail Hakkı Bursevî: Hayatı, Eserleri ve Tarikat Anlayışı*, Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2001, 394 s. (Yayımlandı: *İsmail Hakkı Bursevî: Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı*, İnsan Yay., İstanbul 2001, 384 s.)
59. Ramazan Muslu, *18. Asırda Anadolu'da Tasavvuf*, Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2002, 623 s. (Yayımlandı: *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf: 18. Yüzyıl*, İnsan Yay., İstanbul 2003, 792 s.)

60. Necdet Tosun, *Tasavvufta Hâcegân Ekolü (12-17. Asırlar)*, Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2002, 368 s. (Yayımlandı: *Bahâeddin Nakşebend: Hayatı, Görüşleri, Tarikatı*, İnsan Yay., İstanbul 2002, 464 s.)
61. Halil Baltacı, *Necmüddîn Râzî hayatı, eserleri ve tasavvufî görüşleri*, Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, 324 s. (Yayımlandı, Necmeddin Dâye Râzî: Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri, İnsan Yayınları İstanbul 2011, 390 s.)

Danışman: Prof. Dr. İrfan Gündüz

62. Abdurrahman Memiş, *Halid-i Bağdadî (Hayatı, Eserleri, Halifeleri) ve Anadolu'da Halidîlik*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı, İstanbul 1998, 317 s. (Yayımlandı: *Hâlid-i Bağdadî ve Anadolu'da Halidîlik*, Kitabevi Yay., İstanbul 2000, 348 s.)

Danışman: Prof. Dr. Mahmut Erol Kılıç

63. İhsan Kara, *Tasavvuf İstilahları Literatürü ve Seyyid Mustafa Rasim Efendinin İstilahât-ı İnsân-ı Kâmil'i*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003, c. 1, 264 s. c. 2, 791 s. (Yayımlandı: *Tasavvuf Sözlüğü: İstilahât-ı İnsân-ı Kâmil*, İnsan Yay., İstanbul 2008, 1286 s.)
64. Serap Şah, *Safvetü's-Safa'da Safiyüddin-i Erdebilî'nin Hayatı, Tasavvufî Görüşleri ve Menkıbeleri*, Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, 1437 s.
65. Adalet Çakır, *Mehmet Rifat Efendi'nin "Nefharü'r-riyâzi'l-âliye" Adlı Eseri Işığında Anadolu'da Kadîrlîlik*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, 933 s.
66. Abdurrahim Alkış, *Abdurrezzâk Kâşânî'nin Şerhu Fusûsi'l-Hikem Adlı Eserinin Tahkîk ve Tahlîli*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008, 869 s.

Danışman: Doç. Dr. Süleyman Derin

67. İbrahim Allahverdiyev, *Abdurrahmân Câmî ve Tasavvufî Görüşleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, 308 s.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Samsun)

Danışman: Prof. Dr. Erhan Yetik

68. Ali Bolat, *Melametîlik*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Tasavvuf), Samsun, 2002, 285 s. (Yayımlandı: *Bir Tasavvuf Okulu Olarak Melametîlik*, İnsan Yayınları, İstanbul 2003, 448 s.)
69. Hatice Çubukçu, *Ebu Talib el-Mekkî ve Ebu Hamid Muhammed el-Gazalî'de Muhabbet Anlayışı*, Melametîlik, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı (Tasavvuf), Samsun, 2010, 289 s. (Yayımlandı, *Sufilerde Muhabbet Yolu*, İnsan Yayınları, İstanbul 2011, 316 s.)

Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Isparta)

Danışman: Prof. Dr. İsmail Yakıt

70. M. Necmettin Bardakçı, *Ebu Abdullah Muhammed İbn Abdullah İbn Meserre'nin Tasavvufi Düşünce Tarihindeki Yeri ve el-Münteka min Kelamı Ehli't-Tüka adlı eseri*, Süleyman Demirel Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 1998, 550 s. (Yayımlandı: *İbn Meserre ve el-Müntekâ: Müttakilerin Yolu*, İnsan Yay., İstanbul 1999)

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Bursa)

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Kara

71. M. Murat Yurtsever, *İsmail Hakkı Divoanı: İnceleme, Metin*, Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1990, 762 s.
72. Hamdi Tekeli, *Gazzi-zâde Abdullatif: Hayatı, Eserleri ve Vakiâtı*, Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2000, 502 s.
73. Abdullah Damar, *Menâzilü's-sâirîn Şerhleri ve Âb-ı Hayât*, Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2002, 396 s.
74. Mustafa Bahadıroğlu, *Vakiât-ı Hüdayî'nin Tahlîl ve Tahkîki (1. cilt)*, Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2003, 626 s.
75. Salih Çift, *Hakim Tirmizî ve Tasavvuf Anlayışı*, Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2003, 305 s. (Yayımlandı: *Hakim Tirmizi ve Tasavvuf Anlayışı*, İnsan Yay., İstanbul 2008, 429 s.)
76. Semih Ceyhan, *İsmail Ankaravî ve Mesnevi Şerhi*, Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2005, 555 s.
77. Nuran Döner, *Tasavvuf Kültüründe Hz. Peygamber Tasavvuru*, Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2007, 264 s.
78. Esmâ Sayın Ekerim, *Tasavvuf Kültüründe İbadet (Hac Mrneği)*, Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2010, 200 s.
79. Bedriye Reis, *Gazalî'de Marifet Ahlak İlişkisi*, Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2010, 250 s. (Yayımlandı, *Gazalî'de Ahlâk-Marifet İlişkisi*, Emin Yayınları, Bursa 2011, 460 s.)

Danışman: Prof. Dr. Süleyman Uludağ

80. Hasan Basri Öcalan, *17. Yüzyılda Bursa'da Tasavvuf Kültürü*, Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1999, 209 s. (Yayımlandı: *Bursa'da Tasavvuf Kültürü: 17. Yüzyıl*, Gave Kitabevi Yay., Bursa 2000, 319 s.)
81. Zafer Erginli, *İlk Sufilerde Nefis Kavramı-Hâris Muhâsibî Örneği-*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2001, 211 s. (Yayımlandı: *Hâris Muhâsibî ve Nefis Kavramı*, Karadeniz Yay., Rize 2008, 312 s.)
82. Abdullah Kartal, *Abdulkerim Cîlî'nin Tasavvuf Felsefesi*, Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2002, 272 s. (Yayımlandı: *Abdulkerim Cîlî: Hayatı, Eserleri, Tasavvuf Felsefesi*, İnsan Yay., İstanbul 2003, 368 s.)
83. Abdurrezzak Tek, *Osmanlılarda Zeyniyye Kültürü ve Abdullatif Kutsî'nin Tasavvufî Görüşleri*,

Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2005, 271 s. (Yayımlandı: *Abdüllatif Kudsi: Hayatı, Eserleri ve Görüşleri*, Emin Yay., Bursa 2007, 351 s.)

Tasavvuf akademisyenleri tarafından anabilim dalı oluşumundan önce veya başka anabilim dallarında hazırlanan doktora tezleri

1. Süleyman Uludağ, *İslâm'da Musiki ve Semâ*, danışman: İ. Agah Çubukçu, Erciyes Üniversitesi, Kayseri 1970 (Yayımlandı: *İslâm Açısından Müzik ve Semâ*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2005, 290 s.)
2. İbrahim Düzen, *Aziz Neseî'ye Göre Allah, Kâinat ve İnsan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1974, (Yayımlandı: *Aziz Neseî'ye Göre Allah, Kâinat ve İnsan*, Şanlıurfa İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, Ankara 1991, 271 s.).
3. Yaşar Nuri Öztürk, *Kuşadalı İbrahim Halvetî: Hayatı, Düşünceleri, Mektupları*, danışman: Salih Tuğ, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1981, 333 s. (Yayımlandı: *Kutsal Gönüllü Veli Kuşadalı İbrahim Halveti: Hayatı, Tasavvufi Düşünceleri, Mektupları*, Fatih Yayınevi, İstanbul 1982, 302 s.)
4. Osman Türer, *Mehmed Nazmî Hayatı, Eserleri ve Hediyyetü'l-İhvân'ı*, I-II, danışman: M. Esat Coşan, Ankara Üniversitesi, Ankara 1982, (Yayımlandı: *Osmanlılarda Tasavvufi Hayat: Hediyyetü'l-İhvân*, İnsan Yayınları, İstanbul 2005, 671 s.)
5. Mustafa Kara, *İbn Teymiyye'ye Göre İbn Arabî*, danışman: Amiran Kurtkan Bilgeseven, Uludağ Üniversitesi, Bursa 1983, 108 s.
6. İrfan Gündüz, *Gümüştanevî Ahmed Ziyâüddin: Zamanı, Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı ve Hâlidîyye Tarikatı*, danışman: M. Esat Coşan, Marmara Üniversitesi, İstanbul 1983, 336 s. (Yayımlandı: *Gümüştanevî Ahmed Ziyâüddin: Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı ve Halidîyye Tarikatı*, Seha Neşriyat, İstanbul 1983, 336 s.)
7. Hasan Kâmil Yılmaz, *Aziz Mahmud Hüdâyî ve Celvetiyye Tarikatı*, danışman: M. Esat Coşan, Marmara Üniversitesi, İstanbul 1983, 320 s. (Yayımlandı: *Aziz Mahmud Hüdâyî: Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, Erkam Yayınları, İstanbul 1999, 321 s.)
8. Yakup Çiçek, *Harirî-zâde Mehmed Efendi: Hayatı Eserleri ve Tibyânu Vesâilî'l-Hakâik fi Selâsili't-Tarâik'i*, Marmara Üniversitesi, İstanbul 1983, XXI+419 s.
9. Selçuk Eraydın, *17. Asırda Yazılan Divânlardaki Tevhid ve Natlardaki Tasavvufî Remizler*, danışman: Bekir Karlığa, Marmara Üniversitesi, İstanbul 1984.
10. Mehmet Demirci, *Gazâlî'ye Göre Tasavvuf*, danışman: Mustafa Tahralı, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 1984, 128 s.
11. Erhan Yetik, *İsmail-i Ankaravî Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, danışman: Salih Tuğ, Marmara Üniversitesi, İstanbul 1985, 206 s. (Yayımlandı: *İsmail-i Ankaravî Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, İşaret Yayınları, İstanbul 1992, 312 s.)
12. Ethem Cebecioğlu, *Hacı Bayram Veli ve Tasavvuf Felsefesi*, danışman: Hayrani Altıntaş, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1990, 289 s. (Yayımlandı: *Hacı Bayram Veli*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, 228 s.)
13. Abdülhakim Yüce, *Fahrüddin er-Razî'nin Mefatihü'l-Gayb Adlı Eserindeki İşarî Tefsir Yönü*, Lütfullah Cebeci, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1992, 198 s. (Yayımlandı: *Razî'nin Tefsirinde Tasavvuf*, Çağlayan Yay., İzmir 1996, 270 s.)
14. Seyfullah Sevim, *Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin Tasavvufî Düşüncesinde Ma'rifet Problemi*,

danışman: Hasan Şahin, Erciyes Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1995 (Yayımlandı: *İslâm Düşüncesinde Marifet ve İbn Arabî*, İnsan Yay., İstanbul 1997, 195 s.)

15. Rifat Okudan, *İşrak Filozofu Sühreverdî-i Maktul ve Eserlerindeki Üslup ve Belağat*, danışman: İsmail Yakıt, Süleyman Demirel Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2001, 413 s. (Yayımlandı: *Sühreverdî Maktûl ve İşrâkiliğin Dili*, Fakülte Kitabevi Yay., Isparta 2006, 295 s.)
16. Hayri Kaplan, *Fahrüddin er-Razi düşüncesinde Ruh ve Ahlak*, danışman: Hayrani Altıntaş, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2001, 428 s.

Yurtdışında hazırlanan doktora tezleri

17. Mustafa Tahralı, *Ahmad al-Rifâi sa vie son oeuvre et sa tariqa*, cons.: Charles Pellat, Academie de Paris Universite de la Sorbonne Nouvelle Paris III, Paris 1973, 433 s.
18. Hülya Küçük, *The Roles of the Bektâshîs in Turkey's National Struggle*, Leiden University, Leiden 2001 (Yayımlandı: *The Role of the Bektashis in Turkey's National Struggle*, Brill, Leiden 2002, 408 s., Türkçesi: *Kurtuluş Savaşında Bektaşiler*, Kitap Yay., İstanbul 2003, 422 s.)
19. Süleyman Derin, *From Rabia to Ibn Farid: Towards Some Paradigms of the Sufi Conception of Love*, Leeds University, supervisor: Ian Richard Netton, 1999 (Yayımlandı: *Love in Sufizm*, İnsan Yay., İstanbul 2008, 251 s.).